

Ewaluacja Programu Profilaktycznego

Agnieszka Pisarska

oraz

Zespół Pracowni Profilaktyki Młodzieżowej „Pro-M”

Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

Co to jest ewaluacja programu?

- ❑ **Ocena wartości programu**
 - ❑ **Zbieranie i wykorzystywanie informacji w celu odpowiedzi na pytanie/a dotyczące programu**
-

Etapy ewaluacji programów profilaktycznych

0. Wybór pytań kluczowych
 1. Ustalenie metod zbierania informacji
 2. Skoordynowanie ewaluacji z działaniami
 3. Zbieranie danych
 4. Analiza danych i opracowanie wyników
 5. Prezentacja wyników i wniosków (zespołowi, sponsorowi, światu)
-

Ewaluacja zewnątrzna vs wewnętrzna

Ewaluacja zewnątrzna

Dokonywana przez
ludzi niezwiązanych
z programem
(zewnątrznych
ekspertów)

Ewaluacja wewnętrzna

Ewaluacja jest
integralną częścią
programu,
wykonywaną przez
samych realizatorów

Dylemat:

Odmienny punkt widzenia i związane tym odmienne
kryteria oraz pytania ewaluacyjne

Co to są kryteria ewaluacji?

Jest to wyobrażenie
stanu pożądanego,
który stanowi główny punkt odniesienia do
ewaluacji, czyli to, po czym poznajemy,
że **odnieśliśmy sukces lub**
ponieśliśmy porażkę

Co można zrobić, aby rozwiązać problem kryteriów?

Ewaluacja demokratyczna

(Korporowicz, 2001)

oraz realistyczna (Hawkins i Nederhood, 1994)

Pytania kluczowe i kryteria ewaluacji są negocjowane pomiędzy stronami zainteresowanymi wynikami ewaluacji

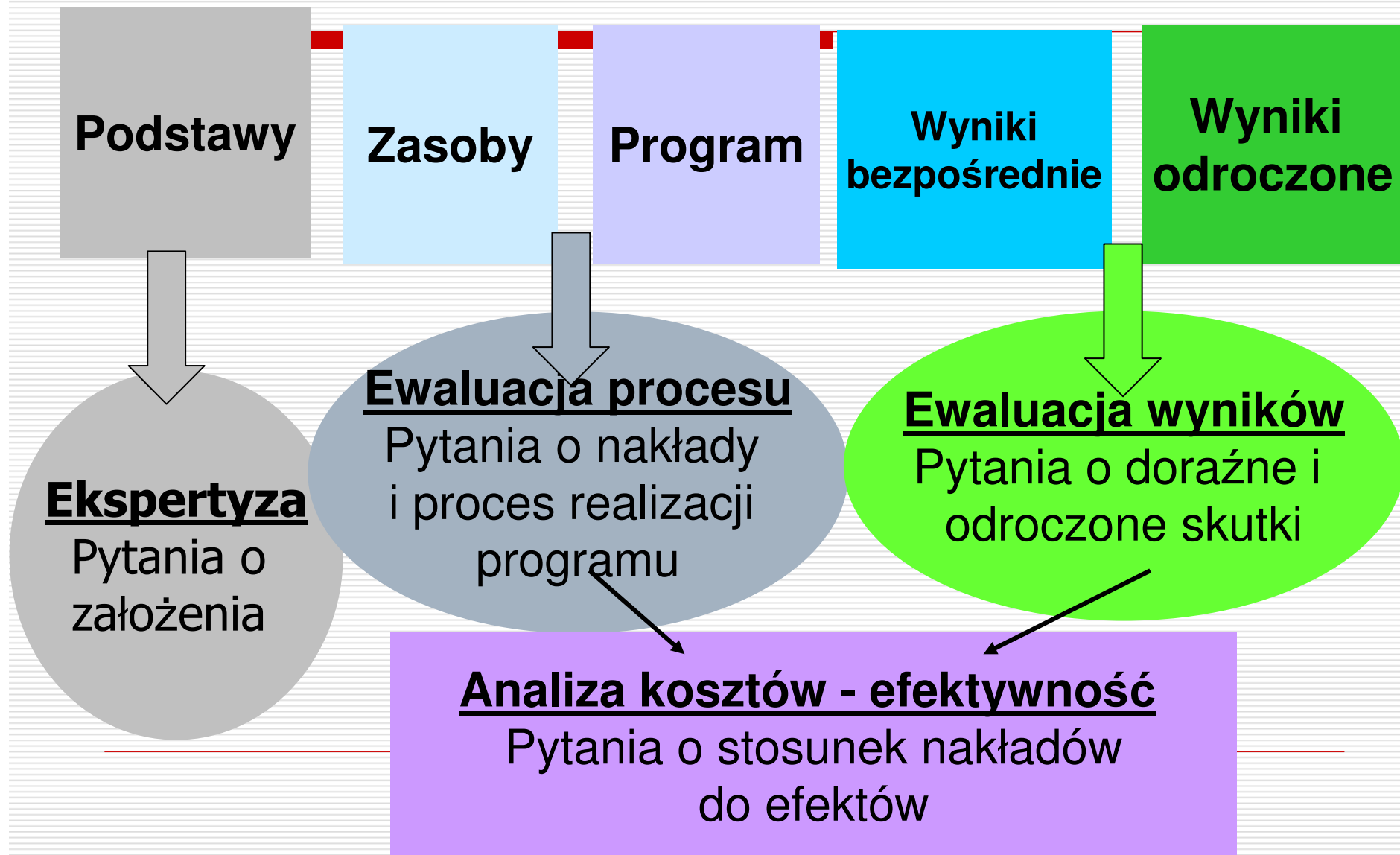
Pytania ewaluacyjne mogą dotyczyć...

- 1. Podstaw i założeń programu**
 - 2. Nakładów rzeczowych i osobowych**
 - 3. Przebiegu realizacji programu**
 - 4. Skuteczności programu**
 - 5. Efektywności programu**
-

Rodzaje ewaluacji

- ❑ **Ewaluacja założeń programu (ekspertyza) – sprawdza, czy są dane teoretyczne i empiryczne uzasadniające realizację programu**
 - ❑ **Ewaluacja procesu – dokumentuje, co się wydarzyło w trakcie realizacji programu**
 - ❑ **Ewaluacja wyników – sprawdza, czy osiągnięto zamierzone cele**
 - ❑ **Ewaluacja efektywności (kosztów) – kontroluje opłacalność poniesionych nakładów**
-

Schemat programu a pytania ewaluacyjne

Ewaluacja w procesie tworzenia nowego programu

- **Ewaluacja formatywna**
Służy głównie do podejmowania decyzji dotyczących programu
(np. doskonalenia, eliminowania błędów, wprowadzania modyfikacji)

- **Ewaluacja sumatywna**
Służy do oceny skutków programu, podsumowania jego ogólnej wartości
(prowadzona przed upowszechnieniem programu)
-

Przykład

**Program
Domowych
Detektywów**

oraz

**Fantastyczne
Możliwości**

Ilustracja: Maciej Trzapałka

Adaptacja programu Fantastyczne Możliwości: ewaluacja formatywna

- Wywiady grupowe z licealistami w wieku 16 – 17 lat (N=10) oraz z 13 – 14- letnimi uczniami gimnazjów (N=10)
- Celem tych wywiadów było zebranie informacji na temat realiów życia polskich nastolatków, w tym okoliczności i przebiegu inicjacji alkoholowej w gronie rówieśników oraz funkcjonowania młodzieży w szkole
- Dane te były niezbędne do podjęcia decyzji dotyczących modyfikacji oryginalnego programu Amazing Alternatives

Wyniki wywiadów grupowych: okoliczności inicjacji alkoholowej

- Sięganie po alkohol w gronie rówieśników rozpoczyna się w wieku 13-14 lat. Najczęściej ma to miejsce podczas spotkań towarzyskich w domach prywatnych, na podwórkach, w czasie koncertów, dyskotek szkolnych, wagarów. Inicjacja w picciu z rówieśnikami odbywa się też w czasie wyjazdów wakacyjnych (obozy, kolonie) oraz – choć rzadziej – podczas wycieczek szkolnych i tzw. zielonych szkół.
 - *„Pod koniec szóstej klasy poszliśmy do domu kolegi, rodziców nie było. Mieliśmy zgrzewkę piwa. Gdy wróciłem do domu, mama zapytała, dlaczego jestem taki czerwony. Powiedziałem, że dużo chodziłem. (Chłopiec, uczeń liceum)*
-

Decyzje dotyczące modyfikacji programu

- Nie zmodyfikowano treści dotyczących**
 - Okoliczności picia alkoholu w towarzystwie rówieśników oraz konsekwencji nadużywania alkoholu**
 - Roli i znaczenia samorządów uczniowskich oraz funkcjonowania drużyn sportowych i zespołów muzycznych w szkole**

 - Zmodyfikowano fragmenty odnoszące się do prowadzenia samochodów przez nastolatków**
-

Adaptacja programu Fantastyczne

Możliwości: ewaluacja formatywna, c.d.

- Wywiady grupowe z 13 – 14- letnimi uczniami gimnazjów, którzy w programie pełnili funkcję liderów młodzieżowych (N=19)
 - Celem tych wywiadów było zebranie informacji na temat odbioru treści i metodyki prowadzenia programu
-

Opinie liderów młodzieżowych

- **Długość programu oraz „przeładowanie” treściami dotyczącymi alkoholu**
- **„Moralizatorska” metodyka przekazywania wiedzy oraz kształtowania umiejętności**
- **Jednostronność przekazu (wyłącznie negatywne konsekwencje picia alkoholu)**

Ilustracja: Maciej Trzepałka

Decyzje dotyczące modyfikacji programu

- ❑ **Oryginalny program został skrócony z 8 do 6 zajęć**
 - ❑ **Problematyka picia alkoholu przez młodzież omawiana jest na 3 z tych spotkań**
 - ❑ **Zmodyfikowano metodykę zajęć – więcej miejsca na swobodną dyskusję z uczniami**
-

Ocena skuteczności Programu Domowych Detektywów oraz Fantastyczne Możliwości: ewaluacja wyników

- Badania ankietowe prowadzone w grupie eksperymentalnej i porównawczej przed i po zakończeniu realizacji programu**

Celem badań była ocena zmian w zakresie:

- Picia alkoholu przez uczniów
 - Umiejętności odmowy w sytuacji presji rówieśniczej skłaniającej do picia alkoholu
 - Postaw wobec picia alkoholu
 - Wiedzy o działaniu alkoholu
-

PDD i FM: ewaluacja wyników

Wyniki badań wykazały korzystny wpływ na ograniczenie:

- pierwszych prób upijania się
- picia alkoholu w towarzystwie rówieśników

Realizacja programu pozwala osiągać także inne profilaktyczne cele, takie jak:

- wzrost wiedzy na temat konsekwencji picia
- ograniczenie pro-alkoholowych postaw
- wzmocnienie przekonania uczniów o możliwości odmowy w sytuacjach presji rówieśniczej

Etyka prowadzenia badań

- ❑ Wyjaśnienie uczniom celu, tematyki oraz powodu prowadzenia badań i uzyskanie ich zgody na udział
- ❑ Uzyskanie zgody rodziców uczniów niepełnoletnich (umożliwienie wglądu do ankiety)
- ❑ Rzetelne oraz nie naruszające godności i bezpieczeństwa respondentów narzędzia badawcze

W przypadku projektów realizowanych w ośrodkach badawczych wymagane jest uzyskanie pozytywnej opinii Komisji Bioetycznej

Korzyści z ewaluacji

- ❑ Ułatwia rozwijanie, konstruowanie programu
- ❑ Umożliwia eliminowanie błędów i skutków niepożądanych
- ❑ Daje siłę i poczucie sensu działania
- ❑ Pozwala lepiej zaplanować wydatki
- ❑ Poprawia komunikację w zespole zaangażowanym w realizację programu
- ❑ Planowanie ewaluacji pozwala uwzględnić interesy wszystkich zainteresowanych stron (autorów, realizatorów, sponsorów, ...)
- ❑ Sprawia, że nasza działalność jest bardziej zrozumiała dla innych
- ❑ Ułatwia zaprezentowanie wyników pracy na szerszym forum i upowszechnienie programu
- ❑ Podnosi rangę programu
- ❑ Ułatwia zdobywanie funduszy na własne programy

Piśmiennictwo

1. Boyd G. (1995): Badania ewaluacyjne w USA. Problemy metodologiczne. *Alkoholizm i Narkomania* 2(19); 9-35.
 2. Brzezińska A., Brzeziński J. (2001): Metodologiczne problemy ewaluacji programów profilaktycznych stosowanych wobec młodzieży. [w:] Ewaluacja profilaktyki problemów dzieci i młodzieży, pod red. J. Grzelaka i M. Sochockiego, Pracownia Profilaktyki Problemowej, Warszawa, 117-145.
 3. Hawkins J.D., Nederhood B. (1994): Podręcznik ewaluacji programów profilaktycznych. Instytut Psychiatrii i Neurologii oraz Pracownia Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Warszawa - Olsztyn.
 4. Korporowicz L. (2001) Rozumienie ewaluacji. Historia, która ma przyszłość. [w:] Grzelak J., Sochocki M. (red.) Ewaluacja profilaktyki problemów dzieci i młodzieży, Pracownia Profilaktyki Problemowej, Warszawa, 101-116.
-